

A NYELVI TANÁCSADÓ SZOLGÁLAT POSTALÁDÁJÁBÓL

(6. rész)

Dr. Ludányi Zsófia

Eszterházy Károly Egyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék, Eger

MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest

A

z MTA Nyelvtudományi Intézetében az 1950-es évek óta működik a nyelvi tanácsadó szolgálat. Rovatunkban a beérkezett, orvosi nyelvvel és helyesírással kapcsolatos kérdésekből és az ezekre adott nyelvi tanácsadói válaszokból válogatunk.

Kérdés: Levélírónk azt szeretne tudni, helyes-e, ha egy szón belül a magyaros és a latin írásmód keveredik: *postoperatív, mediastinoscópival*.

Válasz: A latin (görög) eredetű orvosi szakszavak írásában mind a latin, mind a magyaros írásmódnak megvan a létjogosultsága, a kétféle írásmód közti választás függ a szövegtípustól és a szöveg befogadójától, valamint az adott szakszó köznyelvvé válásának mértékétől. Más a helyzet azonban, ha egy adott szóalakon belül egyszerre alkalmazzuk a kétféle írásmódot. Az Orvosi helyesírási szótárban (Fábián–Magasi 1992, a továbbiakban OHSz.) lefektetett alapelvek szerint a hibrid (egyszerre idegenes és magyaros) írásmód nem számít normatívnak.

A kért orvosi szakszavak írásmódja a következőképpen alakul. Az említett szótár így adja az első szót: *postoperatív* → *posztoperatív*, vagyis elfogadható az idegenes írásmód is, de még inkább ajánlott a magyaros (még tudományos, szakmai szövegekben is). Léteznek bizonyos típusok, azonos fogalomköri cso-

portba tartozó szakszavak, amelyek az orvos olvasóknak szánt szövegekben is magyarosan írandók (OHSz. 1992: 10). Többek között ilyenek az egyes tudományágak, szakterületek nevei (pl. *hematológia, citológia, nefrológia*), valamint az orvosi technikai eljárások, műszerek nevei (pl. *amputáció, biopszia, transzplantáció*). A *mediasztinoszkópia* is egy orvosi eljárásnak a neve, ezért a kiejtés szerinti írásmód a javasolt (noha a szótár itt is feltünteteti az idegenes *mediastinoscopia* alakot, de az előzőhöz hasonlóan nyíllal utal az előnyben részesített magyaros formára). A todalékos alakban a szó végi rövid magánhangzó (*a*) megnyúlik, tehát: *mediasztinoszkópiával*.

Kérdés: Nem találtunk egyértelmű magyarázatot arra, hogy a *non-invasive* angol kifejezést hogyan is kellene magyarra fordítani. Van ugyanis, ahol *non-invazív*, van ahol *nem-invazív*, és van, ahol a *nem invazív* kifejezés szerepel a neten.

Válasz: Az OHSz. a *noninvazív* alakot adja. De le is fordíthatjuk a *non* előtagot magyarra, ebben az esetben a *nem invazív* írásmód felel meg a helyesírási normának. A forrásnyelv szerinti kötőjeles írásmód (*nem-invazív) a magyarban nem szokásos, nem indokolt, vagyis nem normatív. A *nem* tagadószó és az azt követő lexéma úgynevezett szeretlen, nem grammatikai szókapcsolatot alkot, ezeknek az alapvető írás-

módja a különírás. Az ilyen típusú szókapcsolatokból időnként – a kialakult szokás, az íráshagyomány miatt – szervesen szóösszetétel keletkezik: *nemasszociáló folyadék*, *nemelektrolit*, ezeket a szótár is egybeírt formában adatolja. Elképzelhető, hogy hasonló okokból idővel a *neminvazív* is összetétellé válik, ám jelenleg (még) egyértelműen szókapcsolatról van szó. A több mint 1 milliárd szövegszót tartalmazó Magyar nemzeti szövegtár az egybeírt *neminvazív* szóra csak 4 találatot ad, míg a különírásra 83-at.

Kérdés: Hogy írjuk helyesen az *antibiotikum-mentes* szót? [...] Véleményünk szerint egybeírandó, de sok helyen kötőjellel vagy külön találjuk.

Válasz: Megerősítjük: egybe kell írni, mivel az *antibiotikum* nem számít összetett szónak. De hogy mi is ennek az oka? Az AkH. 139. szabálypontja rendelkezik a „hosszú összetételek” írásmódjáról. Mivel a kért alakulat esetében csak kéttagú összetételről van szó: *antibiotikum + mentes*, ezért nem számít, hogy hány szótagos, ilyenkor mindig közvetlenül kapcsoljuk az előtagot az utótaghoz, nem kell kötőjelet tenni.

Vannak azonban olyan esetek, amikor az *anti-* előtag mégis külön összetételi tagnak számít. Az AkH. 139. szerint akkor számít az önállóan előtag külön összetételi tagnak, ha utótagja önállóan is él, pl. *anticalkon*, *antialkoholista*. Ezekben az esetekben ha újabb utótagot kapcsolunk az ilyen szavakhoz, akkor többszörös összetételt kapunk eredményül, melyet 6-nál nagyobb szótagszám esetén kötőjellel tagolunk a fő összetételi határon: *antialkoholista + klub* → *antialkoholista-klub*. Mivel azonban a *biotikum* nem létezik önállóan – még ha egyéb származékokból kielemezhető is, például *prebiotikum*, *probiotikum* –, ezért az *antibiotikum* nem számít összetett szónak. Így bár a szótagszám meghaladja a hatot, ennek most nincs jelentősége, mivel nem többszörös összetétellel van dolgunk. Tehát: *antibiotikummentes*.

Végezetül kitérünk arra is, miért nem normatív a különírás: **antibiotikum mentes*. Azért, mert a két szó között grammatikai kapcsolat van, az összetétel átalakítható határozói alárendelő szintagmává: *antibiotikumtól mentes*. A tagok egymás közti viszonyának alaki

jelöletlensége az egybeírás oka (vagyis az, hogy nincs kitéve a *-tól* határozórag).

Kérdés: Azt szeretném kérdezni, hogy a következő kifejezést hogyan írjuk helyesen: *protein A tartalom*? Szükséges-e a kötőjel így, hogy *protein A-tartalom*?

Válasz: Az alapalak írásmódja: *protein-A*. Az alakulatban szereplő *A* betűjel nem rövidítés vagy betűszó, hanem úgynevezett tartozékbetű. Az Amega februári számában ismertett új orvosi helyesírási útmutató szerint a tartozékbetűket kötőjellel kapcsoljuk a szavakhoz (Bősze 2019: 145). A tartozékjelet tartalmazó szavakhoz az utótagot is kötőjellel kapcsoljuk, vagyis két kötőjeles alakulat jön létre: *protein-A-tartalom*.

Kérdés: Azt szeretném kérdezni, hogy a *nyugtalan láb szindróma* kifejezést hogyan kell írni: *nyugtalan láb szindróma*, *nyugtalanláb-szindróma*?

Válasz: Az általános (köznyelvi) helyesírási szabályok alapján a *nyugtalanláb-szindróma* alak javasolható [AkH. 141. b)], a szakmai helyesírási szabályozásban eltér ettől. A nemrég megjelent Helyesírási útmutató (Bősze 2019) az ilyen típusú betegségneveket részint praktikus okokból, részint a szakmai hagyományokat követve három külön szóba íratja: *nyugtalan láb szindróma*. Attól függően, hogy milyen szövegtípusról van szó (a kérdésből ez nem derül ki), érdemes mérlegelni, hogy az általános helyesírási szabályokat vagy a szaknyelvi helyesírás javaslatait vesszük figyelembe. ■

FORRÁS

Magyar nemzeti szövegtár, 2. változat
Elérhető: clara.nyttud.hu/mnsz2-dev (2019. 03. 09.)

IRODALOM

1. AkH. = A magyar helyesírás szabályai 2015. Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest
2. Bősze Péter 2019. Magyar orvosi nyelv. Helyesírási útmutató. Medicina Kiadó, Budapest
3. OHSz. = Fábián Pál – Magasi Péter 1992. Orvosi helyesírási szótár. Akadémiai Kiadó – Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Budapest